

Cuprins

<i>Cuvînt-înainte la a doua ediție</i>	9
<i>Cuvînt-înainte la prima ediție</i>	11

I. Filosofii paralele

Filosofia românească	15
De la Dumnezeu cel bun la Dumnezeu cel rău. Descartes – Blaga	39
Schopenhauer și Cioran	58
Blaga și Cioran, via Pătrășcanu – Beniuc	80
<i>Laudatio</i> Nicolae Balotă	122

II. Dimensiuni ale românismului

Dimensiunea transilvană a existenței?	131
În apărarea civilizației	142
Dimensiunea românească a existenței.....	160

III. Modelul și oglinda

Modelul și oglinda	171
Evelyn Underhill – Nae Ionescu	171
Prin subteranele <i>Metafizicii</i>	199

Filosofie ocazională. De sfintele sărbători	219
De-ale lui Nae Ionescu. Treabă nemțească.....	219
De-ale lui Caragiale. Rețeta de rezervă	242
De-ale generației '27. Crăciunul cu Eliade și Cioran.....	246

IV. Parva culinaria

Poemul comestibil	257
Nietzsche sau de la bucătărie la filosofie	264
De la slănină la filosofie.....	271

© 2013 by Editura POLIROM

Această carte este protejată prin copyright. Reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea prin orice mijloace și sub orice formă, cum ar fi xeroxarea, scanarea, transpunerea în format electronic sau audio, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informațiilor, cu scop comercial sau gratuit, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsesc penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Foto copertă: © Elena Schweitzer/Dreamstime.com

www.polirom.ro

Editura POLIROM

Iași, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700506
București, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1,
sector 4, 040031, O.P. 53, C.F. 15-728

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României:

PETREU, MARTA

Filosofti paralele / Marta Petreu. – Iași: Polirom, 2013

Bibliogr.

ISBN print: 978-973-46-3891-8

ISBN ePub: 978-973-46-4058-4

ISBN PDF: 978-973-46-4059-1

14(498)

Printed in ROMANIA

marta
PETREU

Filosofii paralele

Ediția a II-a, revăzută și adăugită

POLIROM
2013

În apărarea civilizației*

Numele lui Bucur Țincu este legat astăzi, aproape automat, de acela al lui Cioran. Astăzi se știe despre el mai ales că a fost tovarășul de joacă și prietenul din copilărie al lui Cioran, căruia filosoful, cu firea lui sentimentală, i-a păstrat toată viața o statornică prietenie. Profunzimea și complexitatea prieteniei lor reciproce pot fi bănuite după cel mai important document epistolar păstrat de la tînărul Cioran: cele 12 scrisori din anii 1930-1933¹, din vremea cînd amîndoi erau studenți la filosofie – Țincu la Cluj, în „școala filosofică” a lui D.D. Roșca, Cioran la București, în școala lui Nae Ionescu – și cînd amîndoi erau încă niște necunoscuți în pragul debutului publicistic sau abia debutați. Deși din schimbul lor epistolar s-au păstrat numai unele dintre scrisorile lui Cioran și nici una dintre cele ale lui Țincu, vestigiile conservate ne permit să bănuim o legătură ideatică și afectivă nu numai intensă, ci și reciproc formativă, de o prospețime care mai tîrziu, așa cum prevestea Cioran, s-a pierdut:

Dacă vrei, tu poți reține unele din scrisorile ce ți le trimet (eu am făcut-o în ce te privește), nu doar că ar reprezenta

* Prefață la volumul Bucur Țincu, *Apărarea civilizației*, Cluj, Editura Biblioteca Apostrof, 2000.

1. Vezi Cioran, *12 scrisori de pe culmile disperării, însoțite de 12 scrisori de bătrînețe și alte texte*, „Dosar” îngrijit de Ion Vartic, Cluj, Editura Biblioteca Apostrof, 1995 (în continuare: *12 scrisori*).

vreo valoare, ferească D-zeu de așa închipuiri, dar pentru că mai târziu ne va părea simpatice acest aer de melancolie și sinceritate, care neapărat sunt caracteristice pentru scrisorile noastre. Mai târziu, când vom îmbătrâni, vom scrie artificial și uscat².

Aceste 12 scrisori salvate sînt, într-adevăr, însuflețite de seva tînără și vie, neconvențională și dramatică a vîrstei corespondenților: în 1930, Cioran avea 19, iar Bucur Țincu, 20 de ani. Ei se aflau, în acea perioadă, în căutarea „stilului nostru interior”, în momentul de cristalizare a „unicității” lor ireductibile³, pe care și-o răsfrîng unul în altul. „Ție ți-aș spune tot”⁴, adică idei filosofice și lucruri personale, notează Cioran, cu o fraternă candoare.

Epoca celor „douăsprezece scrisori de pe culmile disperării”, cum le-a numit mai târziu Cioran însuși⁵, a fost nu numai a unei intense comunicări ideatice, deci a unei maxime apropieri, ci și a conturării individualității lor distincte și, în consecință, a începutului despărțirii lor din punct de vedere filosofic și ideologic. Și anume: în vreme ce Emil Cioran, la București, se lasă atras de forța de seducție a lui Nae Ionescu și de atmosfera zgomotos iraționalistă a generației '27, Bucur Țincu, la Cluj, este captat de stilul și ideile filosofice și de cele implicit politice ale lui D.D. Roșca.

Lipsit de strălucirea lui Nae Ionescu, dar avînd o impecabilă pregătire filosofică împlinită la Sorbona, cu Lévy

2. Cioran, scrisoare către Bucur Țincu, 22 dec. 1930, în Idem, *12 scrisori*, pp. 35-36.

3. Cioran, scrisoare către Bucur Țincu, nedatată, în Idem, *12 scrisori*, pp. 17 și 19.

4. Cioran, scrisoare către Bucur Țincu, 24 ian. 1931, în Idem, *12 scrisori*, p. 37.

5. Ion Vartic, „Cioran înainte de Cioran”, în Cioran, *12 scrisori*, p. 5.

Bruhl, Lucien Herr și Emile Bréhier, D.D. Roșca, conferențiar la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din Cluj începând cu februarie 1929, a reușit să coaguleze în jurul său „o mică «confraternitate» de gândire”⁶. Cu alte cuvinte, a reușit să creeze prima școală filosofică românească din universitatea clujeană românească, din care au făcut parte Bucur Țincu, Grigore Popa, Octavian Vuia, Zevedei Barbu, Alexandru Lambrino, Gheorghe Micle și alții. A fost o școală solidă din punctul de vedere al pregătirii – Octavian Vuia mărturisea, peste ani, că a făcut față la seminariile despre presocratici ale lui Heidegger deoarece era antrenat de la seminariile pe aceeași temă ale lui D.D. Roșca⁷ –, bazată pe raționalismul critic ponderat și nuanțat specific autorului *Existenței tragice* și pe o opțiune națională constructivă, care excludea din start naționalismul și xenofobia. Ideile lui D.D. Roșca din *Existența tragică* (1934) și din eseu de direcție „Mitul utilului” (1933) au format, înainte de a fi scrise, substanța cursurilor și obiectul de discuție al seminarelor cu studenții din școala sa filosofică. Împreună cu spiritul critic specific profesorului și cu opțiunea declarată a acestuia pentru gândirea și exprimarea clară, ideile lui D.D. Roșca au reprezentat mediul intelectual formativ al lui Bucur Țincu, care le-a absorbit natural și le-a folosit dezinvolt, ca și când ar fi fost ale sale. De pildă, idei din „Mitul utilului” (eseu dedicat de la bun început de către D.D. Roșca „lui Bucur Țincu și lui Grigore Popa, foști elevi ai subsemnatului în cele filosoficești”), absorbite de Țincu de la cursuri și seminare, au fost puse de el în circulație încă din 1931, adică înainte ca D.D. Roșca să-și fi publicat în revistă

6. Octavian Vuia, *Întâlnire cu oameni și idei*, o carte gândită de N. Stroescu-Stînișoară, București, Editura Jurnalul Literar, 1995, p. 42.

7. *Ibidem*, pp. 19 și 97.

frumosul eseu asupra „liniilor de orientare în cultura românească”.

Ideile lui D.D. Roșca despre cultura națională și despre obligativitatea de-a ne orienta spre „gratuit” și „inutil”, adică spre creațiile majore, chiar dacă lipsite de o „utilitate” națională vizibilă imediat, căci numai acestea au semnificație în cadrele largi ale istoriei universale, au fost instantaneu asimilate de Țincu, care le-a utilizat în toată publicistica sa interbelică, inclusiv în volumul său, *Apărarea civilizației*. În chiar momentul debutului, în articolul „Generația tânără din Ardeal”⁸, unde se avîntă în dezbaterile generaționiste, Țincu acuză inerția mediului transilvan, care a conservat, ca ideal formativ, idealul național; or, observă tînărul debutant, „țara este întregită”, deci programul de factură națională este depășit; atît momentul istoric, cît și generația nouă au nevoie de un alt ideal, pe care tînărul eseist îl formulează în termenii recognoscibili ai lui D.D. Roșca:

pe acest naționalism⁹ se cere altoită o credință nouă de ordin spiritual,

fiindcă

Generația de azi trebuie să depășească în orientările ei etica națională a generațiilor trecute. [...] Nouă ne trebuie o cultură temeinică prin știință și filosofie, fiindcă istoria cultivată pînă acum a servit o cauză biologică națională¹⁰.

8. Bucur Țincu, „Generația tânără din Ardeal”, în *Drumul nou*, anul I, nr. 168, 6 dec. 1931.

9. Țincu folosește aici termenul de „naționalism” în sens de „conștiință națională”. Citat din „Generația tânără din Ardeal”.

10. Bucur Țincu, „Gheorghe Barițiu și generația de azi”, în *Drumul nou*, anul I, nr. 129, 20 oct. 1931.

De aceea, datoria școlii transilvănene nu mai este în nici un caz să creeze „buni români”, adică indivizi „unilaterali, exclusiviști și antisemiți”, ci oameni de cultură, observă Țincu; el acuză școala din Ardeal că, prin „antisemitismul ei demagogic”¹¹, creează confuzie în rîndul tinerei generații de intelectuali din provincie și o îndepărtează de la adevărata sa menire: creația.

În intervalul 1931-1937, care a fost de tatonări și decantări, bogata publicistică a lui Bucur Țincu se îndatorează nu o dată ideilor lui D.D. Roșca. De pildă, el explică unele cusururi ale civilizației române contemporane în același fel ca D.D. Roșca în „Mitul utilului”; filosoful clujean a observat că românii se sincronizează cu ultimul model oferit de Occident, și anume cel al eficienței imediate, uitînd că în Apus s-au succedat mai multe modele de spiritualitate, care formează fundamentul acestei civilizații; tînărul său discipol observă, la rîndul lui, că noi,

Popor tînăr cu dorința de a absorbi mult și repede, am luat drept monedă bună tot ce circula în acest Apus decadent. [...] Noi nu știm căuta Apusul adevărat. [...] Ceea ce ne sporește instinctul de viață – iată ce trebuie să căutăm în Apus¹².

În eseu „Filosofia subiectivă”, el critică „anarhia tinerei generații bucureștene” care refuză „de a se integra unui sistem de valori colective” și, cu lecția „mitului utilului” bine însușită, reface laconic și în termeni proprii demonstrația lui D.D. Roșca despre utilitatea ultimă a culturii „gratuite”:

-
11. Bucur Țincu, „Impasul unei generații”, în *Drumul nou*, anul I, nr. 106-107, 22-23 sept. 1931, și „Generația tînără din Ardeal”.
12. Bucur Țincu, „Revoluția spiritului românesc”, în *Pagini literare*, anul I, nr. 3-4, iul.-aug. 1934, pp. 184-185.

Filosofia nu este o activitate gratuită în sensul că n-are nici o tangență cu realitatea sensibilă. Ea este dezinteresată în sensul că afirmațiile ei au un raport de necesitate intelectuală independent de nevoile imediate¹³.

În această epocă de decantări, Bucur Țincu are, nu de puține ori, și afirmații care îl apropie de ideologia tulbure, extremistă și revoluționar-antidemocratică a generației sale; de pildă, are puseuri autohtoniste în care apără sămănătorismul, acuză Marea Revoluție Franceză pentru ruptura pe care a provocat-o în tradiția Franței sau, în virtutea unei adânci prejudecăți românești proeuropene și sincroniste, care consideră bun *tot* ce vine din Europa și din imediata contemporaneitate, justifică regimurile totalitare contemporane:

Regimurile de autoritate, fascism, comunism, hitlerism, înseamnă încadrarea în rațiune, în valori și sensuri date vieții¹⁴.

Complementar, acuză democrația pentru „haosul și hazardul” ce i-ar fi proprii:

democrația este anarhie, este hazard, este regimul fără criterii raționale¹⁵.

În schimb, respinge ca pe „o iluzie costisitoare”¹⁶ mitul la modă al „omului nou”.

13. Bucur Țincu, „Filosofia subiectivă”, în *Gîndirea*, anul XIV, nr. 8, oct. 1935, pp. 424-425.

14. Bucur Țincu, „Rațional și irațional”, în *Pagini literare*, anul I, nr. 12, apr. 1935, p. 652.

15. *Ibidem*, p. 653.

16. Bucur Țincu, „Filosofia omului nou”, în *Gînd românesc*, anul II, nr. 7-8, 1934, p. 389.